

УДК 339.56:631.1.016

Ніна МЯЛО, Сергій ВОЙТКО

ОСОБЛИВОСТІ ЕКСПОРТУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Резюме. Зростання вимог до рівня товарів і послуг національних виробників особливо гостро постає в час зростання відкритості ринків. Міжнародна економічна інтеграція створює низку ефектів у довготерміновій перспективі: переваги від спеціалізації, економії на масштабах та певні вигоди від стабілізації торговельних балансів. Україна обрала вектор євроінтеграції й активно рухається в цьому напрямку. Країни ЄС є одними з найбільших у світі виробників та споживачів сільськогосподарської продукції. Враховуючи вищезазначене, у статті розглянуто особливості розвитку агропромислового комплексу України в умовах європейської інтеграції. Досліджено товарну та географічну структуру експорту сільськогосподарської продукції. Виокремлено перспективи та чинники подальшого успішного розвитку експортного потенціалу сільського господарства України.

Ключові слова: експорт, сільськогосподарська продукція, Європейський Союз, структура експорту, сальдо, зовнішньоторговельний оборот.

Nina MIALO, Sergii VOITKO

PECULIARITIES OF AGRICULTURAL EXPORTS OF UKRAINE IN CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION

Summary. The development of the export potential of any country is the key to the successful functioning of its economy. Particularly acute this problem arises nowadays in the Ukrainian agricultural exports. Ukraine is widely known throughout the world as the country with the largest reserves of black soils, but inefficient usage of them does not allow it to become a leading exporter on the market of agroindustrial complex and to keep this position. Selling products with low value added and using of outdated technologies are the main obstacles on this way. Since Ukraine has chosen the European direction of integration, it is important to bring its standards in accordance with the European standards in order to be able to compete with their agricultural products. Therefore, the main objective of this research was to analyze the prospects and opportunities for development of agriculture of Ukraine to provide economic growth in general. The features of development of the Ukrainian agroindustrial complex in the conditions of European integration are examined. The commodity and geographical structure of agricultural exports have been investigated in the article. The results of the paper were the highlights of main ways of solving existing problems, including creation a favorable investment climate for agriculture, improving quality of staff and its work motivation, necessity of enhanced attention of the state to this industry. Since only with the active financial support of the state it is possible to re-equip and to modernize the process of production, that is essential on the current stage of development of the Ukrainian economy. Prospects and factors of the future development of export potential of agriculture of Ukraine are determined.

Key words: export, agricultural products, European Union, structure of export, balance, foreign trade turnover.

Постановка проблеми. Інтеграційні процеси потребують від окремої держави визначення певних перспектив і загроз кожного з можливих напрямів інтеграції. Україна обрала напрям європейської інтеграції, що було підкріплено підписанням Угоди про асоціацію. При цьому важливим є оцінювання тих економічних ефектів, які отримає Україна у довготерміновій перспективі, і чи зможуть вони забезпечити ефективне зростання національної економіки. Проблеми міжнародної економічної інтеграції тісно пов'язані з міжнародною торгівлею, яка є невід'ємною частиною світової глобалізації, оскільки можуть суттєво впливати на географічну та товарну структури експорту й імпорту. Внаслідок зростання показників відкритості ринків з'являються нові вимоги до якості товарів і послуг національних виробників, особливо

виробників сільськогосподарської продукції. Розвиток експортного потенціалу сільськогосподарської продукції стає запорукою зростання економіки в цілому, що передбачає, у тому числі, підвищення кваліфікації персоналу та якісну зміну системи менеджменту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку експорту сільськогосподарської продукції України та визначення рівня впливу інтеграційних процесів на міжнародну торгівлю продукцією агропромислового комплексу розглянуто в наукових працях Л.Л. Антонюка, Д.Г. Лук'яненка, А.М. Поручника, Н.В. Волченка, Ф.В. Зінов'єва, П.М. Макаренка, О.В. Шкільова, О.М. Шпичака, О.Ю. Юрченка та інших. Однак недостатньо приділено уваги саме товарній та географічній структурі експорту продукції АПК й новим можливостям для України в умовах євроінтеграції.

Мета статті – проведення аналізу стану експорту сільськогосподарської продукції України до країн світу та розгляд перспектив розвитку АПК в умовах європейської інтеграції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сільське господарство в Україні є однією з провідних галузей економіки і має значний потенціал.

Площа сільськогосподарських угідь України становить понад 20% площі угідь у 28 країнах-членах Європейського Союзу. З розрахунку на одного жителя України припадає 0,8 га сільськогосподарських угідь, у тому числі 0,67 га ріллі, тоді як у середньому по країнах ЄС ці показники становлять відповідно 0,38 та 0,22 га. Частка ріллі у загальносвітових обсягах становить 2,3% [6].

У цьому джерелі вказано про те, що Україна є однією з найбільш землезабезпечених країн світу. Даний факт визначає переважання продукції рослинництва над тваринництвом у структурі експорту сільськогосподарської продукції.

У 2013 р. агропромисловий комплекс зайняв найбільшу частку в сумарному показнику експорту. Україна експортувала агропродовольчої продукції на загальну суму 17 млрд. дол. За період з 2007 до 2013 р. кількість країн-імпортерів української сільськогосподарської продукції збільшилася майже в два рази – з 60 до 115.

У регіональній структурі експорту продукції АПК України у 2012–2013 рр. найбільша частка зовнішньоторговельних операцій припадає на країни Азії та країни ЄС (табл.1).

Таблиця 1

Регіональна структура експорту сільськогосподарської продукції України у 2012–2013 роках*

Table 1

Regional structure of exports of agricultural products of Ukraine in 2012–2013*

Група країн	2012	2013	Відхилення
Країни Азії	30,3%	34,3%	+4,0
Країни ЄС	27,9%	27,4%	-0,5
Країни СНД	20,3%	21,4%	+1,1
Африканські країни	19,2%	14,6%	-4,6
США	0,1%	0,2%	+0,1
Інші країни	2,1%	2,1%	0,0

*Джерело: складено авторами на основі [5]

При цьому з табл.1 бачимо, що відбулися зміни у структурі експорту в цілому у 2013 р. порівняно з 2012 р., а саме: збільшення експорту до країн Азії, що пов'язано з відставанням темпів внутрішнього виробництва даних країн і постійним приростом населення. Іншою причиною є відкриття офіційного доступу на китайський ринок. Україна отримала дозвіл на постачання зернових до КНР і, за підрахунками експертів, підсумки постачання кукурудзи у 2013 р. становлять близько 800 млн. дол. Водночас майже на 5% зменшився експорт у країни Африки. Трійка країн, на які припадає значна частка експорту сільськогосподарської продукції у 2013 р., виглядає так: Російська Федерація – 11% від загального обсягу експорту, Єгипет – 9%, Індія – 6%.

Варто зазначити, що тенденції у наступні роки, на нашу думку, будуть дещо іншими, оскільки після підписання Угоди про асоціацію з ЄС вихід українських товарів на європейські ринки буде простішим унаслідок скасування мита для 83,1% товарних позицій сільськогосподарських товарів. 2% сільськогосподарської продукції підпадає під нульові тарифні квоти, які будуть знижуватися протягом 10 років, а саме: яловичина, свинина, м'ясо птиці, яйця, молоко, пшениця, ячмінь та ін. На решту 14,9% товарів ЄС встановлює тарифні квоти.

Сумарний ефект від підписання Угоди та скасування митних тарифів на експорт сільськогосподарської продукції оцінюється у 383 млн. євро на рік і прогнозується подальше зростання цієї суми. Тому українським аграріям варто звернути особливу увагу на нові можливості та максимально докласти зусиль для досягнення значних економічних вигод.

Для підтвердження вищесказаного порівняємо зовнішньоторговельний оборот сільськогосподарською продукцією з ЄС та світом загалом (рис.1).

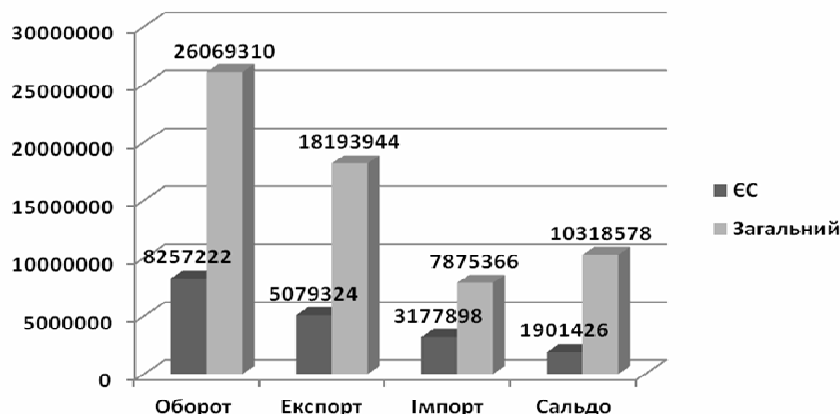

Рисунок 1. Стан торгівлі сільськогосподарською продукцією з ЄС за 2013 рік, тис. дол. [5]

Figure 1. The state of agricultural trade with the EU by 2013, ths. USD [5]

За аналізом рис.1 маємо, що частка зовнішньоторговельного обороту з ЄС у 2013 р. складає 31% від загального обороту. Сальдо є позитивним і складає 1,4 млрд. дол., що свідчить про сприятливий стан. Проте така ситуація була не завжди. Для прогнозування стану на майбутні роки доцільно розглянути дане явище в динаміці, що представлено на рис.2.

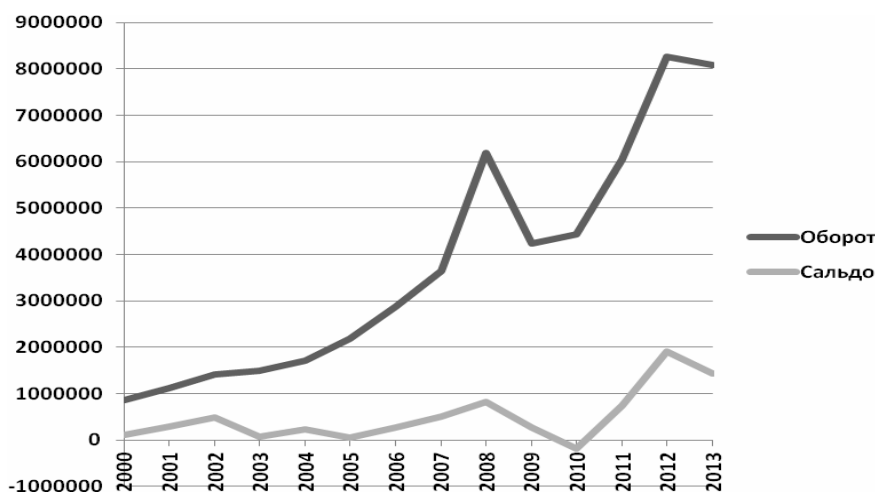

Рисунок 2. Динаміка торгівлі сільськогосподарською продукцією з ЄС за 2000–2012 рр., тис. дол. (побудовано за даними [5])

Figure 2. Dynamics of agricultural trade with the EU for 2000–2012 years., ths. USD (made according to [5])

Проаналізувавши рис.2, відзначимо, що до 2008 р. обидва показники мали стійку тенденцію до зростання, проте внаслідок кризових явищ у світовій економіці спостерігається різке падіння у 2009 р. Сальдо зовнішньої торгівлі товарами у 2010 р. було від'ємним, але надалі ситуація покращилася. У 2013 р. відбулося зниження показників, причому сальдо зменшилося більшою мірою, ніж оборот, за рахунок зростання обсягу імпорту товарів.

Важливим аспектом при дослідженні експорту сільськогосподарської продукції до ЄС є його товарна структура (рис.3).

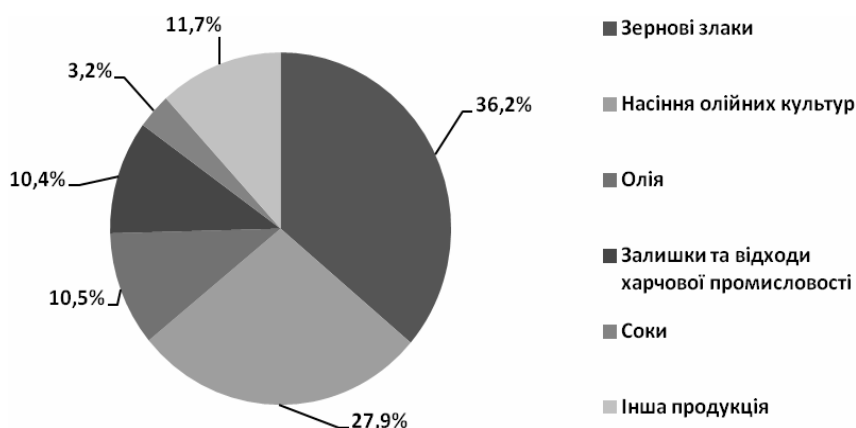

Рисунок 3. Структура експорту сільськогосподарської продукції з України до ЄС за 2013 р. [5]

Figure 3. Structure of agricultural exports from Ukraine to the EU in 2013 [5]

Найбільша питома вага експорту сільськогосподарської продукції припадає на зернові злаки, серед яких основні місця посідають кукурудза, пшениця і ячмінь. Наступні позиції посідають насіння олійних культур, в основному насіння ріпаку, яке в Європі успішно переробляється на біопаливо та реалізується на зовнішніх ринках. Майже однакову частку в структурі експорту займають соняшникова олія, залишки та відходи харчової промисловості. Зазначені частки становлять відповідно 10,5% і 10,4%. Завдяки збільшенню виробництва плодів, ягід та винограду, а також розширенню ринків збуту вітчизняних компаній та розвитку переробної галузі всередині країни, в 2013 р. зріс обсяг експорту соків.

Однак варто відзначити, що дві третини експорту агропродовольчих товарів є товарами з низькою доданою вартістю. Тому Україні необхідно диверсифікувати структуру експорту та реалізовувати вже готову, перероблену продукцію, переходячи на новий рівень партнерських відносин з ЄС.

Висновки. На підставі здійсненого дослідження експорту сільськогосподарських товарів з України визначено його особливості, а саме: зростання ролі АПК у національній економіці, переважання в товарній структурі товарів з низькою доданою вартістю, європейський вектор інтеграції. Доведено, що підписання Угоди про асоціацію є лише початковим етапом глобальних і кардинальних змін в економіці України, оскільки, для того, щоб продукція сільського господарства України була конкурентоспроможною на ринку ЄС, доцільне переоснащення виробництва, яке може бути досить затратним.

Проведений аналіз товарної та географічної структури експорту продукції агропромислового комплексу свідчить про певні проблеми в цій сфері, які потребують посиленої уваги з боку держави. Складовими вирішення цих проблем і подальшого підвищення експортного потенціалу сільського господарства України за умов євроінтеграції є:

- створення й підтримання сприятливого інвестиційного клімату для сільського господарства;
- перерозподіл структури експорту продукції агропромислового комплексу до збільшення частки продуктів із вищою доданою вартістю її переробки;

- впровадження у практику діяльності підприємств агропромислового комплексу з виробництва продуктів харчування принципів міжнародної системи технічного регулювання, безпечності харчових продуктів (НАССР);

- кадрове забезпечення підприємств агропромислового комплексу;
- підвищення якості менеджменту.

Напрямом подальших досліджень є аналіз альтернативних міжнародних ринків, їхніх позитивних та негативних сторін стосовно можливості експорту національної сільськогосподарської продукції, а також дослідження готовності підприємств експортувати не сировину, а перероблену продукцію агропромислового комплексу.

Conclusions. On the basis of the conducted research of agricultural exports from Ukraine its features were defined; they are: the increasing role of agroindustrial complex in the national economy, the predominance in the commodity structure products with low value added, European vector of integration. It was proved that signing the Association Agreement is only the initial stage of global and radical changes in the economy of Ukraine. However, in order to make Ukrainian agricultural products competitive on the EU market, it is necessary to upgrade the production, although it can be quite costly. In addition, producing better products is positive for further increasing of the export volumes to the EU. The analysis of commodity and geographical structure of exports of agricultural products that was conducted demonstrates some problems in this area that need more attention from the state. The components of the solution of these problems and further increasing of the export potential of Ukraine's agriculture in the conditions of the European integration are:

- creating and maintaining a favourable investment climate for agriculture;
- redistribution of the export structure of agricultural products to increase the share of products with higher value-added of its processing;
- implementation in the practice of agricultural enterprises food production principles of international system of technical regulations, food safety;
- personnel provision of enterprises of agroindustrial complex;
- improving the quality of management.

Direction for further researches is the analysis of alternative international markets, their positive and negative aspects in relation to export opportunities of national agricultural products and the study of companies' readiness to export not raw materials but redeveloped products of agroindustrial complex.

Використана література

1. Волченко, Н.В. Вплив інтеграційних прагнень України на її участь у міжнародній торгівлі сільськогосподарською продукцією [Текст] / Н.В. Волченко // Культура народів Причорномор'я. – 2008. – № 147. – С.51–55.
2. Донець, К.І. Перспективи розвитку експорту сільського господарства України [Текст] / К.І. Донець // Молодіжний науковий вісник УАБС НБУ. Серія: Економічні науки. – 2014. – №1(6). – С.295–301.
3. Кваша, К.С. Тарифні квоти та мита на аграрну продукцію при формуванні зони вільної торгівлі між Європейським Союзом та Україною [Текст] / К.С. Кваша // Економіка АПК. – 2013. – №11. – С.99–106.
4. Клименко, І.В. Спільна аграрна політика Європейського Союзу: можливості та виклики для України [Текст] / І.В. Клименко, М.Г. Бугрій, І.В. Ус. – К.: НІСД, 2011. – 19 с.
5. Можливості експорту української сільськогосподарської продукції до країн ЄС в рамках автономних торговельних преференцій [Електронний ресурс] // Міністерство аграрної політики та продовольства України. – Миколаїв, 2014. – Режим доступу: www.oda.te.gov.ua/data/upload/publication/zborivska/ua/17091/3.ppt
6. Юрченко, О.Ю. Особливості розвитку АПК України в умовах глобалізації [Текст] / О.Ю. Юрченко // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – №2. – Т.3. – С.151–153.

Отримано 15.12.2014